

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 94(497.4):27-722.53-054.73"1941/1945"

Prejeto: 12. 9. 2022

Škofijski odbor za pomoč izgnanim duhovnikom (1941–1945)

BLAŽ OTRIN

magister zgodovinskih znanosti, arhivski svetovalec,
Nadškofijski arhiv Ljubljana, Krekov trg 1, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: blaz.otrin@rkc.si

Izvleček

Ljubljanski škof Gregorij Rožman je 5. maja 1941 ustanovil Škofijski odbor za pomoč izgnanim duhovnikom in za predsednika postavil kanonika Antona Vovka, ki je bil nato glavni motor odbora vsa štiri leta njegovega delovanja. Naloga odbora je bila evidentirati vse duhovnike ljubljanske škofije, ki so se znašli v begunstvu, in tiste iz lavantinske škofije, ki so se znašli na njenem ozemlju, zbirati pomoč zanje ter jim pomagati. Pomagali so jim pri nastanitvi, obleki, hrani, bogoslužnih predmetih in vseh ostalih nujnih zadevah. Članek predstavlja delovanje odbora, usodo njegovega arhiva in prinaša predstavitev delovanja odbora, ki ga je v letih 1947/48 napisal duhovnik Viktor Kragl.

Abstract

THE DIOCESAN COMMITTEE TO AID EXILED PRIESTS (1941–1945)

On May 5, 1941, the Bishop of Ljubljana, Gregorij Rožman, founded the Diocesan Committee to Aid Exiled Priests and appointed Canon Anton Vovk as its chairman, who was then the mainstay of the committee for all four years of its operations. The task of the committee was to register all the priests of the Diocese of Ljubljana, who were exiled and those from the Diocese of Lavantia who found themselves on its territory, to collect help for them and to aid them. They helped them with accommodation, clothing, food, ceremonial objects and all other essentials. The article presents the functioning of the committee, the fate of its archives and provides a presentation of the functioning of the committee, which was written by the priest Viktor Kragl in 1947 and 1948.

Ključne besede:

Anton Vovk,
Viktor Kragl,
Gregorij Rožman,
begunci,
druga svetovna
vojna,
ljubljska škofija

Key-words:

Anton Vovk,
Viktor Kragl,
Gregorij Rožman,
refugees,
World War II,
Diocese of
Ljubljana

Delovanje odbora in njegov arhiv

Izbruh druge svetovne vojne na naših tleh je sprožil množično preseljevanje civilnega prebivalstva. Številni so bili prisilno izgnani, drugi so zaradi nevarnosti in strahu zbežali sami. Nemški okupator je na svojem okupacijskem ozemlju izvajal ostro raznarodovalno politiko, ki je vključevala tudi množične deportacije več deset tisoč ljudi. Del prebivalstva, po oceni okoli 17.000, se je pred temi deportacijami in ostalim nasiljem umaknil v Ljubljansko pokrajino.¹ Številnim od teh beguncev so pomagale tudi cerkvene karitativne ustanove (Vincencijeve družbe, Elizabetine konference, Karitativna zveza itd.), medtem ko je v letu 1942 ljubljanska škofija ustanovila še posebno Škofijsko dobrodelno pisarno, ki je koordinirala celotno delo za pomoč beguncem. Njen vodja je postal nekdanji kranjski dekan Matija Škerbec.² Med begunci je bilo tudi veliko duhovnikov in za te je ljubljanska škofija ustanovila poseben stanovski odbor.

5. maja 1941 je ljubljanski škof Gregorij Rožman v škofijski dvorec povabil nekaj duhovnikov in jih imenoval za člane Škofijskega odbora za pomoč izgnanim duhovnikom ter za predsednika postavil stolnega kanonika Antona Vovka.³ Odbor je imel nalogo evidentirati duhovnike, ki so morali zapustiti svoja službena mesta, so bili izgnani ali so od tam pobegnili, zbirati pomoč zanje in jim pomagati. V prvi vrsti so pomagali tistim duhovnikom, ki so se zatekli na področje Ljubljanske pokrajine, a po možnosti tudi tistim, ki so bili nastanjeni v drugih škofijah (Zagreb, Djakovo, Beograd).

Nadškofijski arhiv Ljubljana med svojim gradivom hrani fond NŠAL 38, Škofijski odbor za pomoč izgnanim duhovnikom, ki obsega tri arhivske škatle. V zadnji škatli fonda najdemo nepodpisano rokopisno besedilo z naslovom »Uso-da naših duhovnikov ob času vojne (1941–1945) in skrb ljubljanskega škofijskega odbora za izgnane duhovnike«, ki odlično povzema delovanje odbora in poda tudi širšo problematiko begunstva duhovnikov iz ljubljanske in tudi duhovnikov iz lavantinske (mariborske) škofije v času druge svetovne vojne. Iz pisave rokopisa smo prepoznali, da gre nedvoumno za delo duhovnika Viktorja Kragla (1883–1951).

Odbor se je v letih delovanja pojavljal z različnimi imeni – Škofijski odbor za pomoč izgnanim duhovnikom, Škofijski odbor za pomoč duhovnikom beguncem v Ljubljani oziroma za pomoč duhovnikom v Ljubljani, a uporabljali bomo ime Škofijski odbor za pomoč izgnanim duhovnikom, ki je bil naveden kot prvi in najpogosteje uporabljen.

Fond NŠAL 38 vsebuje sejne zapisnike odbora, tedenska oziroma dvotedenska poročila škofijskemu ordinariatu o številu duhovnikov beguncev po posameznih krajih in kraju bivanja 1941–1943, o finančnem stanju odbora 1941–45, sezname prihodkov in odhodkov, več seznamov pregnanih duhovnikov po različnih kategorijah (seznam izgnanih v Stični, seznam izgnanih duhovnikov v škofiji Djakovo, seznam duhovnikov lavantinske škofije, bivajočih v ljubljanski škofiji, in kraj naselitve, seznam pregnanih duhovnikov ljubljanske škofije in kraj naselitve ...), pisne vloge duhovnikov za pomoč, pisma izgnanih duhovnikov izven Ljubljanske pokrajine ter Kraglove zapiske in preglednice. Celotno gradivo je zelo zanimivo, saj nam poleg delovanja odbora ponuja tako vpogled v osebne zgodbe pregnanih duhovnikov kot tudi v širšo zagonetno tematiko druge svetovne vojne.

Iz sejnih zapisnikov je razvidno, kako se je razvijalo delo odbora, kako je postajala begunska problematika že v prvih mesecih vojne zelo pereča in kakšni so bili aktualni problemi odbora. Že v maju 1941 so v del ljubljanske škofije, ki

¹ Ferenc: Razvoj prebivalstva, str. 576–577.

² Jerant: *Vloga Antona Vovka v Cerkvi na Slovenskem*, str. 48–52.

³ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 1, 5. 5. 1941, str. 1.

so ga zasedli Italijani, začeli prihajati številni prebegli in izgnani duhovniki iz ljubljanske škofije pod nemško zasedbo, saj je nemški okupator takoj začel izvajati ostro raznarodovalno in protiversko politiko. Na seji 14. maja 1941 so ugotovili, da je na nemškem delu že 105 duhovnikov zaprtih, 48 pregnanih, medtem ko jih je 30 zbežalo.⁴

V juniju in juliju 1941 je sledil množični izgon lavantinskih duhovnikov na Hrvaško, v celotnem letu 1941 je bilo iz lavantinske škofije izgnanih 284 škofijskih in 81 redovnih duhovnikov.⁵ A številni od teh duhovnikov so se na Hrvaškem počutili negotovo, saj so se bali nadaljnjih internacij, zato so se nekateri od avgusta 1941 dalje zatekli v Ljubljansko pokrajino. Največ teh je svoje begunsko bivališče našlo v cistercijanskem samostanu Stična, ki je počasi postajal največje pribežališče duhovnikov beguncev, predvsem iz lavantinske škofije.⁶ Konec julija 1941 je bilo stanje naslednje: na ozemlju ljubljanske škofije, ki so ga zasedli Nemci, je od 275 svetnih duhovnikov, ki so tam delovali pred okupacijo, ostalo le še 24, in od teh le 14 dejavnih duhovnikov, ostali so bili upokojeni. Vsi ostali so bili razseljeni, zaprti ali so pobegnili. Pregnani so bili tudi vsi redovniki.⁷ V septembru 1941 je bilo v Ljubljanski pokrajini tudi že 51 duhovnikov lavantinske škofije⁸ in v letu 1944 91.⁹

Od 2. avgusta 1941 do konca leta 1943 je odbor za vsako sejo pripravil posebno poročilo škofijskemu ordinariatu s statistiko po kategorijah duhovnikov beguncev in finančno poročilo. Od začetka leta 1944 dalje so pisali le še finančno poročilo. Iz rednih poročil ordinariatu lahko razberemo, za kakšno razsežnost begunstva med duhovniki je šlo. V juniju 1942 je bilo tako v Ljubljanski pokrajini 213 duhovnikov beguncev iz ljubljanske škofije in 74 duhovnikov iz lavantinske škofije, skupno torej 287 beguncev. V begunstvu na Hrvaškem,¹⁰ v Srbiji ali Nemčiji je bilo še 32 duhovnikov ljubljanske škofije in 242 lavantinske škofije.¹¹

Statistika duhovnikov beguncev ljubljanske in lavantinske škofije (1941–43)¹²

	2. 8. 41		30. 12. 41		23. 6. 42		29. 12. 42		22. 6. 43	
	Lj.	La.	Lj.	La.	Lj.	La.	Lj.	La.	Lj.	La.
Župnij brez duhovnika	134		134		119	150	119	150	119	150
V zasedenem delu je še duh.	22		34		26	113	25	113	24	113
Pribežalo je duhovnikov	40		40		40	13	40	13	41	13
Izgnanih je bilo duh.	66		66		66	11	66	11	66	11
Iz hrvaških župnij in taborišč jih je prišlo	101		109		107	50	108	51	108	51
V izgnanstvu je duh.	34		32							
V pastirstvu med izgnanci je duh.	1	2	3	3						

⁴ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 4, 14. 5. 1941, str. 4.

⁵ Rybář: Nacistični ukrepi zoper duhovščino lavantinske škofije 1941–1945, str. 57.

⁶ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 11, 5. 8. 1941, str. 16; št. 15, 2. 9. 1941, str. 21, 22; št. 30, 17. 3. 1942, str. 60.

⁷ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 12, str. 17, priloga.

⁸ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 16, 9. 9. 1941, str. 24.

⁹ *Letopis ljubljanske škofije za leto 1944*, str. 115.

¹⁰ O slovenskih duhovnikih beguncih med drugo svetovno na ozemlju zagrebške nadškofije gl.: Batelja: *Blaženi Alojzije Stepinac in pregnani slovenski duhovniki med drugo svetovno vojno*. Avtor navaja kar 536 imen slovenskih duhovnikov, ki so v času druge svetovne vojne vsaj začasno ali za dalj časa našli zatočišče v južnih predelih nekdanje države, največ v nadškofiji Zagreb. Med temi je naštel 147 duhovnikov ljubljanske škofije in 276 duhovnikov lavantinske škofije. Prav tam, str. 109–180.

¹¹ NŠAL 38, šk. 1. Poročila škofijskemu ordinariatu.

¹² Številke se od seje do seje niso bistveno spreminjale, vendar so sčasoma spremenili nekaj rubrik, siva polja označujejo, kdaj so nastala oziroma bila odstranjena. Lj. je kratica za ljubljansko škofijo in La. za lavantinsko škofijo. V letu 1941 še niso imeli nekaterih podatkov za lavantinsko škofijo.

Zaposlitev je dobilo duh.	52		53		44	4	44	4	44	4
Delno zaposlitev je dobilo	106		110		35	8	35	8	35	8
V Zavetišču sv. Jožefa v Ljubljani	8	1	7	2	15	3	15	4	15	4
V Domu duhovnih vaj jih je	3	3	4	3	6	2	6	2	6	2
V Stični	4	17	9	18	10	21	9	21	9	21
V Ponikvah	1	2	1	1						
V tržaški in reški škofiji jih je	3	1	5	2	7	2	14	2	14	2
V Marijanišču v Ljubljani je duh.					5	4	5	4	5	4
V Nemčijo preseljenih duh.					7	6	7	6	6	6
Na Hrvaške je še duh.					20	221	19	220	19	220
V Srbiji je še duh.					5	15	5	15	5	15

Različni sezname znotraj fonda nam razkrivajo, kje so se posamezni duhovniki nahajali med vojno. Zelo povedne so vloge za podpore, saj je v teh prošnjah pogosto opisana tudi njihova zgodba pregona s službenih mest in kakšna je bila njihova begunska pot, kar je dragoceno tako za biografije duhovnikov kot tudi za zgodovino krajev oz. župnij, kjer so delovali. Ignacij Brvar, pred vojno župnik na Bizeljskem, tako piše, da so njegove župljane od 10. do 12. novembra 1943 v celoti izselili v Nemčijo, medtem ko je sam nekaj minut pred aretacijo ušel in se brez vseh sredstev znašel v begunstvu v Ljubljani.¹³ Upokojeni župnik Ivan Erjavec je v prošnji zapisal, kako so ga Nemci 12. junija 1941 odvedli v Zavod sv. Stanislava, ki je bil zbirno taborišče, in od tam je bil interniran v Sremske Karlovce, nato v Bešenovo in nazaj v Sremske Karlovce, od tam v Zagreb, nakar mu je uspelo priti v Ljubljano in 5. septembra 1941 na Ig, kjer mu je brezplačno oskrbo ponudil tamkajšnji župnik.¹⁴ Župnika iz Starega trga pri Slovenj Gradcu Štefana Horvata so najprej pregnali Nemci in se je kot begunec znašel v samostanu Stična. Nato je šel v dušno pastirstvo v podružnično cerkev Žvirče, župnije Hinje, od koder je pred partizani septembra 1943 prebežal v Ljubljano, kjer se je nastanil pri jezuitih.¹⁵ Pri nekaterih duhovnikih je vlog zelo veliko, tako da lahko njihovo medvojno usodo spremljamo še podrobneje (Anton Ferleš, Nace Berglez, Filip Marjašič ...).¹⁶

Iz urejenosti gradiva je razvidno, da je gradivo po prenehanju delovanja uredil in obdelal duhovnik Viktor Kragl. Napisal je že omenjeni članek, ki ga bomo v drugem delu v celoti predstavili, ter napravil še nekaj preglednic: sezname vseh sej odbora s povzetki, seznam duhovnikov, ki so prosili za pomoč, seznam prihodkov in odhodkov odbora, poimenske sezname vseh duhovnikov beguncev ljubljanske in lavantinske škofije.

Predsednik odbora Anton Vovk

Glavni motor delovanja Škofijskega odbora za pomoč izgnanim duhovnikom je bil njegov predsednik Anton Vovk, kasnejši ljubljanski škof, ki je bil poprej župnik v Trziču. Vovk se je že kot tržiški župnik veliko ukvarjal tudi s socialno problematiko, saj je imel v župniji močno razvito karitativno dejavnost, kjer je glavno vlogo odigrala Vincencijeva konferenca. Pod njenim okriljem so delovali kar trije posebni socialni domovi za otroke, sirote in vajence.¹⁷ Tudi sicer je Vovk slovel kot spreten, priljuden in praktičen človek, kar so bile lastnosti,

¹³ NŠAL 38, š.k. 2, Brvar Ignacij, vloga št. 2.

¹⁴ NŠAL 38, š.k. 2, Erjavec, Ivan, Ig, 14. 1. 1942.

¹⁵ NŠAL 38, š.k. 2, Erjavec, Ivan, Ljubljana, 20. 12. 1943.

¹⁶ NŠAL 38, š.k. 2.

¹⁷ Kragl: *Zgodovinski drobci župnije Trzič*, str. 392–399; Otrin: *Socialna dejavnost*, str. 173, 220, 235.

ki so mu pri delovanju odbora prišle zelo prav.

Ko je leta 1940 postal ljubljanski stolni kanonik, je že do vojne prevzel številne obveznosti: postal je arhidiakon IV. arhidiakonata, sodnik cerkvenega sodišča, član škofijskega gospodarskega sveta, škofov zastopnik pri Duhovniškem podpornem društvu v Ljubljani. Med vojno je prevzel še druge naloge: postal je odbornik Mohorjeve družbe, škofijski cenzor za tisk in 26. julija 1944 še vodja škofijskega bogoslovnega semenišča, ki je bilo zelo izpraznjeno, saj je bilo v njem le šestnajst novomašnikov in nekaj bolnih bogoslovcev. Leta 1943 je bil izvoljen še v nadzorni odbor Vzajemne zavarovalnice.¹⁸

Med vojno je Vovk opravljal torej številne naloge, a največ angažmaja je vsaj v prvih letih gotovo imel pri delovanju odbora, ki ga je ves čas obstoja tudi vodil in bdel nad usodo več kot 300 duhovnikov beguncev. To njegovo delo je bilo do sedaj v literaturi v glavnem sicer zabeleženo, a le skromno,¹⁹ včasih celo povsem spregledano.²⁰ Do sedaj sta se te tematike obširneje dotaknila le Frančišek Jerant v magistrski nalogi na Teološki fakulteti leta 2013²¹ in Tamara Griesser-Pečar, sicer bolj v povezavi s škofom Gregorijem Rožmanom.²²

Vovk je bil z delom v odboru polno zaposlen. Skliceval in vodil je seje odbora ter ob odsotnosti zapisnikarja pisal zapisnike. Osebnostno sprejemal in reševal pisne vloge duhovnikov za podpore. Skrbel je za namestitvev tistih duhovnikov, ki si sami niso uspeli priskrbeti bivališča. Zaradi vojnih razmer so se okoliščine stalno spreminjale in vprašanje namestitvev je bilo ves čas aktualno, saj so se vedno znova odpirali novi primeri.²³ Urejal je vse potrebno za zdravljenje duhovnikov, njihovo zdravstveno rehabilitacijo

Anton Vovk, portret, okoli leta 1940
(Vir: NŠAL 107, P, Vovk)

¹⁸ Dolinar: *Ljubljanski škofje*, str. 425.

¹⁹ Ceglar: *Nadžkof Vok in njegov čas 1900–1963*, I. del, str. 101–103; Dolinar: *Ljubljanski škofje*, str. 425; Otrin, Štrukelj: *Nadžkof Anton Vovk: božji služabnik*, str. 4; Merlak: *Za Cerkev in narod*; str. 48.

²⁰ Na rimskem simpoziju o škofu Vovku leta 2004 je bila ta tema povsem spregledana. *Vovkov simpozij v Rimu*. Tudi Jakob Kolarič v svojem delu *Škof Rožman*, III. del, ob obravnavi Rožmanove pomoči preganjenim, interniranim in razseljenim med drugo svetovno vojno tega odbora sploh ne omenja, čeprav je ta odbor ustanovil prav Rožman. Kolarič: *Škof Rožman*, str. 148–208.

²¹ Jerant: *Vloga Antona Vovka v Cerkvi na Slovenskem med drugo svetovno vojno s poudarkom na organiziranju karitativnih dejavnosti*.

²² Griesser-Pečar: Rožmanova posredovanja pri okupatorju, str. 43–50.

²³ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 56, 7. 10. 1942, str. 81; 3. 11. 1942, str. 84; št. 85, 18. 1. 1944, str. 115; št. 95, 27. 6. 1944, str. 125; šk. 2, Drvodol Alojzij, vloge, 1942.

in bivanje,²⁴ kar je bil velik zalogaj, saj je bilo med duhovniki precej starejših in bolnih, medtem ko so bila sredstva odbora omejena. Ivan Vodopivec, pred vojno župnik v Šentgotardu, je kot begunec bival v Stični in prosil odbor, da bi mu izposlovali sprejem v ljubljansko Leonišče, da bi se lahko zdravil v ljubljanskih bolnišnicah. Vovk mu je odgovoril, da so mu že pokrili stroške za zdravljenje v novomeški Kandiji, in mu dal nasvete, kam v Ljubljani naj se obrne za najboljšo zdravstveno oskrbo. Na znanje je vzel tudi njegovo željo, da bi bil sprejet v Zavetišče v Ljubljani, vendar mu ni mogel zagotoviti, da bo tam sprejet, ker je bilo nujnih prošenj preveč, zato mu je predlagal, naj po zdravljenju ostane v Stični.²⁵

Obiskoval je duhovnike begunce,²⁶ tako tiste, ki so bivali v Ljubljani, kot tiste, ki so bivali izven Ljubljane: v Stični²⁷ in Ponikvah pri Dobrepolju.²⁸ Pomagal je tudi zaprtim duhovnikom v ljubljanskih zaporih, odbor jim je pošiljal odeje, rjuhe in hrano.²⁹

Skrbel je za finančni in materialni dotok sredstev, npr. donacij in posojil Ljudske posojilnice, Katoliškega tiskovnega društva ...³⁰ Organiziral je zbiranje obleke,³¹ obutve, brevirjev in drugih potrebščin ter njihovo razdeljevanje. Zaradi vsesplošne krize ni mogel ustreči vsakomur, včasih tudi ne v osnovnih nujnih potrebah. Janez Lesar, nekdanji župnik iz Šmartna pod Šmarno goro, ki je kot begunec bival pri nečaku v Jurjevici pri Ribnici, je odbor novembra 1941 prosil za zimsko suknjo in nekaj denarja. Vovk mu je odgovoril, da so žal že vse zimске suknje razdeljene, a da jo bo dobil takoj, ko bodo kakšno našli, svetoval mu je, naj gre vsaj za čez zimo v Stično, kjer je za begunce dobro poskrbljeno, in k ravnatelju Ljudske posojilnice, da mu bo odobril posojilo.³²

Potrudil se je, da je duhovnikom beguncem ob praznikih priskrbel tudi kakšen priboljšek, za božič 1941 je tako nakupil robce, žepne svetilke, pisemski papir in svinčnike.³³ Poleg vsega organizacijskega dela je nudil tudi prijateljsko in duhovno podporo ter hočeš nočeš opravljal tudi naloge »psihiatra«, saj so bili nekateri psihično izčrpani in zlomljeni. Pri obravnavanih vlogah je videti, da je bil Vovk vljuden in takten, tudi do tistih, ki niso razumeli, da njihova stiska ni največja in da so sredstva omejena. V takih primerih je prosilec vljudno obrazložil, da morajo najprej uporabiti vsa svoja sredstva, saj ima odbor omejene vire in ogromno prošenj ter tako pomagajo le najbolj potrebnim.³⁴ Previdnost je bila potrebna tudi zaradi tega, ker se tako kot v vsaki stiski najdejo prevaranti, ki želijo dano situacijo izkoristiti sebi v prid.³⁵

Vzdrževal je tudi stike z duhovniki ljubljanske škofije, ki so bili razseljeni po drugih škofijah v Srbiji,³⁶ v tržaški škofiji,³⁷ na Hrvaškem,³⁸ kamor jim je odbor po možnosti dostavljal pomoč v obliki knjig, oblek, liturgične opreme in denarja.³⁹

²⁴ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 56, 7. 10. 1942, str. 81; št. 85, 18. 1. 1944, str. 115; št. 95, 27. 6. 1944, str. 125; šk. 2, Kocjančič Anton, Stična, 28. 3. 1942.

²⁵ NŠAL 38, šk. 2, Vodopivec Ivan, Stična, 15. 1. 1942, Ljubljana, 20. 1. 1942.

²⁶ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 8, 11. 7. 1941, str. 11.

²⁷ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 16, 9. 9. 1941, str. 23; št. 29, 9. 12. 1941, str. 29.

²⁸ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 23, 28. 10. 1941, str. 33.

²⁹ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 58, 3. 11. 1942, str. 84; št. 59, 17. 11. 1942, str. 86; št. 94, 6. 6. 1944, str. 124.

³⁰ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 13, 19. 8. 1941, str. 18; št. 21, 14. 10. 1941, str. 30.

³¹ NŠAL 38, šk. 3, Poročila župnijskih uradov o pomoči duhovnikom beguncem, 1941.

³² NŠAL 38, šk. 2, Lesar Janez, november 1941.

³³ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 29, 9. 12. 1941, str. 42.

³⁴ NŠAL 38, šk. 2, Čebašek Jakob, vloge, 1941.

³⁵ NŠAL 38, šk. 3, Razna pisma in dopisi, »Bolni duhovnik v Gabrijelah« 1942.

³⁶ NŠAL 38, šk. 2, Bertoncej Valentin, vloge 1941–43, šk. 3, Dopisovanje glede pregnanih duhovnikov v Srbiji.

³⁷ NŠAL 38, šk. 2, Brglez Nace, vloge, 1943.

³⁸ NŠAL 38, šk. 3, Dopisovanje glede pregnanih duhovnikov na Hrvaškem, 1941.

³⁹ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 19, 30. 9. 1941, str. 27; št. 35, 27. 1. 1942, str. 52; št. 36, 3. 2. 1942, str. 53.

Večina duhovnikov beguncev je bila odboru in Vovku osebno hvaležna za pomoč že med vojno⁴⁰ in tudi po njej. Ko je bil Vovk jeseni 1946 imenovan za pomožnega škofa, so se mu ob čestitki številni duhovniki zahvaljevali za njegovo pomoč v času vojne,⁴¹ izraze zahvale je prejemal tudi kasneje.⁴²

Vovk se je pri delu predsednika izkazal kot izrazito spreten, praktičen in operativen človek z velikim smislom za pomoč sobratom duhovnikom. Poudariti je treba tudi to, da nikjer v zapiskih ni moč najti nobene sovražne ali politične note, celo ob umoru Lamberta Ehrlicha ne, ampak se je odbor strogo omejil na delovanje za podporo duhovnikom beguncem.

Viktor Kragl

A kako to, da je delo urejanja arhiva in poročilo o delovanju opravil Kragl, ki sicer ni bil član odbora? Prvi razlog velja iskati v usodi članov odbora med in po vojni. Dva izmed njih sta umrla že med vojno: Lambert Ehrlich je bil ubit 26. maja 1942,⁴³ medtem ko je Anton Duhovnik umrl v taborišču Mauthausen 16. april 1945.⁴⁴ Maja 1945 je bil zaprt prvi zapisnikar Alojzij Strupi, ki je nato za posledicami zapora avgusta 1945 umrl.⁴⁵ Preostali člani odbora Matija Škerbec,⁴⁶ Jože Jagodic,⁴⁷ Alojz Košmerlj⁴⁸ in Anton Dodič⁴⁹ so ob koncu vojne zapustili Slovenijo in pristali v begunstvu. Ostala sta torej le predsednik odbora Anton Vovk ter upokojeni in ostareli duhovnik Janko Mlakar.⁵⁰ Vovk, ki je od 15. junija 1945 dalje vodil ljubljansko škofijo, je bil seveda zasut z drugim delom. Kragla, ki je takrat bival v Ljubljani, je dobro poznal, mu zaupal in ga cenil, saj je z njim že poprej uspešno sodeloval. Njuno prijateljstvo se je spletlo že pred vojno, ko je bil Vovk župnik v Trziču, medtem ko je Kragl kot Tržičan ta kraj večkrat obiskal. Na Vovkovo prošnjo⁵¹ je Kragl napisal knjigo *Zgodovinski drobci župnije Tržič*, ki je izšla leta 1936. Vovk je Kragla pogosto obiskoval, že ko je ta deloval v Trzinu (1933–1938), in tudi kasneje v Ljubljani, tako med vojno kot po njej. Tudi Kragl je Vovka zelo

⁴⁰ NŠAL 38, šk. 2, Hojnik Ivan, Stična, 6. 1. 1942.

⁴¹ NŠAL 333, šk. 15, Čestitke ob imenovanju in posvetitvi za pomožnega škofa: Franc Ksaver Meško, Oberžan Drago, Soklič Jakob, Volasko Adolf.

⁴² NŠAL 333, šk. 16, Korespondenca, Soklič Jakob, Slovenj Gradec, 10. 6. 1947; Meško Fran Ksaver, Sele pri Slovenj Gradcu, 9. 4. 1962.

⁴³ NŠAL 38, šk. 1, Sejni zapisnik št. 46, 26. 5. 1942, str. 69.

⁴⁴ *Letopis Cerkev na Slovenskem 2000*, str. 440.

⁴⁵ *Letopis Cerkev na Slovenskem 2000*, str. 1158.

⁴⁶ Matija Škerbec (Stari trg pri Ložu, 5. 11. 1886–Cleveland, 17. 10. 1963), pred vojno župnik in dekan v Kranju, 29. aprila 1941 mu je bil odobren bolezenski dopust za nedoločno dobo, med vojno je bil v Ljubljani, leta 1942 je postal vodja škofijske dobrodельne pisarne, med vojno je bil soudeležen tudi v političnem delovanju in organiziranju protikomunističnega boja, ob koncu vojne je zapustil Slovenijo. Mlakar: Škerbec Matija, str. 41; NŠAL 10, Kranj, 29. 4. 1941, št. 1930/1941.

⁴⁷ Jože Jagodic (Visoko pri Šenčurju, 13. 12. 1899–Lienz, 16. 9. 1974), vršilec dolžnosti škofijskega kanclerja od leta 1930, tajnik škofa Jegliča in pisec njegovega življenjepisa, od leta 1938 škofijski kancler, po koncu vojne odšel na Koroško, kjer je opravljal naloge delegata papeške komisije za begunce v Avstriji. Okrožnica, št. 10/1974, str. 59.

⁴⁸ Alojz Košmerlj (Sodražica, 25. 7. 1899–Buenos Aires, 22. 7. 1974), pred in med vojno je bil župnik župnije Ljubljana - sv. Peter, ob koncu vojne je zapustil Slovenijo. Okrožnica, št. 8/1974, str. 52.

⁴⁹ Anton Dodič (Ljubljana, 15. 9. 1905–Rim, 9. 8. 1989). Pred vojno je bil župnik v Koprivniku v Bohinju, od koder so ga pregnali Nemci, med vojno begunec v Ljubljani, po vojni odšel v ponovno begunstvo in se naselil v Rim. *Sporočila slovenskih škofij*, št. 9/1989, str. 119.

⁵⁰ Janko Mlakar (Železniki, 25. 6. 1874–Ljubljana, 11. 8. 1953), duhovnik, katehet, gornik in pisatelj, pred vojno, med in po njej je kot upokojen katehet bival v Ljubljani. *Letopis ljubljanske škofije za leto 1935*, str. 159; *Letopis Cerkev na Slovenskem 2000*, str. 447.

⁵¹ Kragl: *Zgodovinski drobci župnije Tržič*, str. V.

Viktor Kragl, portret, 1950
(Vir: NŠAL 107, šk. 171, št. 04772)

spoštoval in ga ocenil celo za najboljšega prijatelja med vsemi duhovniki.⁵²

V svoji avtobiografiji je Kragl glede arhiva odbora zapisal: »Ko sem v jeseni 1947 skončal s 546 življenjepisi slov[enskih] jeruz[alemskih] romarjev /.../, me je Prezvzišeni naprosil, naj sestavim nekoliko obširneje poročilo o delovanju ljubljanskega škof[ijskega] odbora za slovenske izgnane duhovnike, ki je deloval od maja 1941 do maja 1945. Delo je bilo precej zamudno, ker je bil odbor zelo delaven in vsestransko zaposlen s skrbmi za tem ugodnejše materialno stanje ne le kranjske, ampak tudi štajerske izgnane duhovščine, v kolikor je bivala na ozemlju ljubljanske škofije, in vseh onih, ki so bivali v Srbiji. Nekako samo ob sebi so nastali pri tem razni imeniki, ki bodo v izdatno pomoč kronistu, ki bo pisal o slovenski duhovščini ob času okupacije v letih 1941 do 1945.«⁵³ Kragl je z ureditvijo arhiva in pisanjem o njegovem delovanju končal februarja 1948. Njegov članek je dragocen tako zaradi podatkov, ki jih je črpal iz arhiva odbora, kot ustnih podatkov, ki jih je lahko dobil od Vovka.

Viktor Kragl se je rodil 15. oktobra 1883 v Tržiču, leta 1904 je maturiral na kranjski gimnaziji in se nato vpisal v ljubljansko bogoslovje. V mašnika je bil posvečen leta 1908. V letih 1908–1911 je bil kaplan v Fari, nato 1911–1913 kaplan v Sodražici, leta 1913 v Bohinjski Bistrici, katehet v Škofji Loki 1913–1915, župnik v Planini pri Črnomlju 1915–1917, župnik v Št. Vidu pri Vipavi 1917–1918, nato je bil nekaj časa begunec. Med leti 1920–1931 je bil župnik v Framu v lavantinski škofiji, nato je stopil v pokoj, kjer ni miroval. Po kratkotrajnem zdravljenju je v letih 1931 do 1933 deloval v samostanu v Repnjah, maja 1933 je odšel v Trzin, ki je spadal pod župnijo Mengša, a imel od leta 1902 lastnega duhovnika. Tam je ostal do leta 1938. Ves čas svoje duhovniške poti se je zanimal za zgodovino, pisal dnevnike, župnijske kronike,⁵⁴ zbiral gradivo za zgodovino Tržiča, duhovniške nekrologe⁵⁵ ...

Zaradi zanimanja za zgodovino se je, da bi imel na voljo čim več knjižnic in arhivov, decembra 1938 naselil v Zeleno Jamo v Ljubljani, kjer je preživel tudi med- in povojna leta. V tem času je napisal tudi svojo obširno avtobiografijo *Žalost*

⁵² NŠAL 580, šk. 3, Kragl: *Žalost in veselje podeželskega župnika*, str. 690, 694.

⁵³ NŠAL 580, šk. 3, Kragl: *Žalost in veselje podeželskega župnika*, str. 713. Tipkopis avtobiografije obsega kar 773 strani.

⁵⁴ Kragl: *Kronika duhovnije Trzin do leta 1938*.

⁵⁵ NŠAL 580, šk. 1.

in veselje podeželskega župnika.⁵⁶ Leta 1949 je bil že hudo bolan in se je preselil v vas Jurjevica na Dolenjskem, kjer je 28. decembra 1951 umrl, tri dni kasneje ga je v rodnem Tržiču pokopal škof Vovk.⁵⁷

Viktor Kragl: Usoda naših duhovnikov ob času vojne (1941–1945) in skrb ljubljanskega škofijskega odbora za izgnane duhovnike⁵⁸

»Vojna vihra je zadela na cvetno nedeljo, dne 6. aprila 1941, tudi Jugoslavijo. Že prvi dan vojne sta umrla nasilne smrti dva slovenska duhovnika: iz ljubljanske škofije Fr. Kulovec, t. č. minister v Beogradu, in iz lavantinske škofije Martin Gaberc, t. č. župnik Sv. Petra pri Gornji Radgoni. Kmalu po okupaciji slovenskega ozemlje po nemški vojski je začel okupator preganjati slovenske duhovnike tako, da je v najkrajšem času ostalo brez duhovnikov v ljubljanski škofiji 128 župnij, v lavantinski pa 150 župnij. Iz ljubljanske škofije so se nekateri duhovniki sami od sebe ognili nemškemu okupatorju in prišli na ozemlje, zasedeno po italijanski vojski (circa 40). Nekaterim so nemške okupacijske oblasti zapovedale takoj zapustiti po njih okupirano slovensko ozemlje, nekatere (precejšno večino) so zaprli v Begunjah na Gorenjskem, v Komendi, v Krškem, v Rajhenburgu, največ pa v Št. Vidu nad Ljubljano, v poslopju Zavoda sv. Stanislava, katerega so zasedli 28. aprila 1941. Nekaj najstarejših duhovnikov so oblasti internirale v Mengeš, kjer je v internaciji umrl 14. junija 1941 up[okojeni] župnik Anton Jemec.

Od nemških oblasti so bile na ozemlju ljubljanske škofije zasedene vse župnije dekanije Radovljica, Kranj, Loka, Kamnik, Moravče in Zagorje ob Savi, prav tako skoro celotna dekanija Litija, razun župnije Primskovo, nadalje devet župnij dekanije Leskovec (Bučka, Cerklje, Čatež, Krško, Leskovec, Raka, Studenec, sv. Duh, in Velika Dolina), dve župniji v dekaniji Trebnje (Boštanj in Št. Janž) in devet župnij dekanije Ljubljana okolica (Črnuče, Dol, Preska, Sora, Sv. Helena, Sv. Katarina, Šmartin pod Šmarno goro, Sv. Jakob, in Št. Vid nad Ljubljano).

Na vseh teh župnijah so vsaj začasno ostali aktivni dušni pastirji v Lescah (Avsec), Mošnjah (Bleiweis), Predosljah (Zupanc),⁵⁹ Trbojah (Čemažar), Sv. Lenartu nad Škofjo Loko (Švelc) v Črnem Vrhu (Dovč), Moravčah (Hafner), na Vrhpolju (Jerše), Brdu (Slak), v Mostah (Rovtar) in v mengeški hiralnici (Plevnik). Poleg teh so mogli ostati na nemškem okupacijskem ozemlju še tile upokojenici: Brešar († 25. 06. 1943), Dežman, Filler, Grašič, Jemec, Juvan, Lavtižar († 20. 11. 1943), Molj († 28. 3. 1944), Noč Matija, Podvinski, Rihar Leopold († 22. 10. 1941), Seigerschmied († 25. 11. 1942), Sever, in Škerbec Matevž. Skoro vsi ti so z vneto poprijeli za dušno pastirstvo, zlasti starosta ljubljanske škofije Lavtižar. Župnik Filler je komaj nastopil pokoj, ki bi ga bil rad preživel med svojimi bivšimi farani, pa kmalu je bil z njimi vred izseljen v Nemčijo. Odločno so hoteli vztrajati na svojih službenih mestih župnik Gnjezda v Veliki Dolini, župnik Pogačar v Dobovcu in župnijski upravitelj Preželj v Št. Janžu. Vsi trije so vztrajali med svojimi farani tudi v daljni tujini kamor so jih izselili. Župnik Gnjezda je našel tudi svoj grob na tujem, umrl je 19. novembra 1944 v Münchebergu.

Tekom velikega tedna 1941 je nemška vojska zasedla celo Gorenjsko, Posavje in slovensko Spodnje Štajersko. Veličastni velikonočni cerkveni obredi so

⁵⁶ To delo najdemo v rokopisu in tipkopisu v njegovi zapuščini: NŠAL 580, šk. 3.

⁵⁷ Guček: Viktor Kragl (1883–1951), str. 861–880 in Guček: O Kroniki duhovnije Trzin, str. 30–33.

⁵⁸ Gre za rokopis, ki je nastal od jeseni 1947 do februarja 1948 in ga v rokopisni obliki najdemo v: NŠAL 38, šk. 3. V besedilo nismo posegali, razrešili smo le nekaj okrajšav, kar je zapisano v oglatih oklepajih, medtem ko smo v opombah podali pojasnila, ki so potrebna za lažje razumevanje.

⁵⁹ Ignacij Zupanc. *Letopis ljubljanske škofije za leto 1935*, str. 75.

se še skoro povsod mogli izvršiti po lepi stari slovenski navadi. Kmalu po veliki noči je pa nemški okupator začel preganjati slovensko duhovščino. Nekateri bolj boječi so kar hitro zapustili svoja službena mesta in pobegnili v Ljubljano, kjer so si ali v mestu ali v podeželju od italijanske vojske zasedeno, poiskali varnega zavetja. Z nekaterimi je nemški okupator postopal strožje, z drugimi milejše, kakoršen je že bil poveljnik dotičnega vojaškega oddelka. Ko so zasedli Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu in od tam odslovili vse profesorje in prefekte, je bilo v drugi polovici junija 1941 zavodsko poslopje natrpno polno iz njihovih postojank izgnanih duhovnikov in tudi laikov. V nočeh v prvih dneh julija, zlasti 10. julija 1941 so nemške oblasti izvršile velike Transporte slovenskih izgnanih intilgentov na Hrvaško. Največ duhovnikov iz ljub[bljanske] škofije je bilo prepeljane v Sremske Karlovce, kje je bilo nastanjenih v pravoslavnem bogoslovnem seminarju šestinšestdeset duhovnikov ljubljanske in osem duhovnikov lavantinske škofije. V svoji sredi so imeli dva tistoletna zlatomašnika – Antona Hribarja in Janeza Zabukovca – ki sta 23. julija 1941⁶⁰ praznovala svojo zlato sv. mašo v Sremskih Kralovcih. Od tega dne nam je ohranjena fotografija vseh tedaj v Sremskih Kralovcih v izgnanstvu bivajočih slovenskih duhovnikov.⁶¹ Največ lavantinskih duhovnikov in par gg iz ljubljanske škofije, skupno 131, je bilo v skupnem transportu iz Rajhenburga odpravljenih od nemških oblasti v Slavonko Požego. Tudi ti so imeli v svoji sredi tistoletnega zlatomašnika – Alojzija Cilenška – in tudi od dne njegove zlote maše je ohranjena slika, na kateri je najti vse v Slovenski Požegi izgnane slovenske duhovnike. – Precejšnje število slovenskih duhovnikov (petdeset) začasno naseljenih v Djakovem, kjer se je tedanji djako-

*Zlata maša Antona Hribarja in Janeza Zabukovca 23. julija 1941 v krogu slovenskih duhovnikov beguncev v Sremskih Karlovcih
(Vir: NŠAL 107, PO, Hribar Anton, zlata maša 1941)*

⁶⁰ Datum je bil naknadno popravljen, prvotno je bil napisan 15. avgust. Datum je popravil Anton Vovk, ki je pregledal rokopis in ga na mestih popravil oziroma korigiral.

⁶¹ NŠAL 107, PO, Hribar Anton, zlata maša 1941.

vski škof Akšamović prav s tako ljubeznijo zanje zavzel kot v Zagrebu nadškof Stepinac. Nekaj slovenskih duhovnikov (sedeminsšestdeset) je ostalo v Zagrebu.

Zagrebški in djakovski ordinarij sta nastavila po nezasedenih župnijah in kaplanijah njihovih škofij slovenske duhovnike – izgnance, ki pa so bili voljni opravljati dušnopastirstvo med Hrvati. Nekaj slovenskih duhovnikov je prostovoljno odšlo v Srbijo pastirovat med slovenske izseljence, iz ljubljanske škofije predvsem župnik Bertoncelj v Valjevo in kaplan Joža Vovk, mekinjski župnik Viktor Čadež se je pa odzval vabilu belgrajskega nadškofa Ujčića, ki je prosil duhovnika za južni Banat. Dne 30. 9. 1941 je odšel Čadež v Pločico za dušnega pastirja circa 1.200 Nemcem, katerim je izdal pozneje celo poseben tiskan »Pastoral-Schreiben«. Z 19. novembrom 1943 je pa Čadež odšel v Petrovgrad (Veljiki Bečkerek),⁶² kjer je ostal do 25. septembra 1945 kot kurat glavne tamkajšnje bolnice in katehet na srednjih šolah; bil je prvi izmed izgnanih duhovnikov, ki je poslal podpornemu odboru izdaten dar za svoje izgnane sobrate.

Kakor hitro so v aprilu začeli prihajati v Ljubljano duhovniki iz od Nemcev zasedenega slovenskega ozemlja, se je začelo resno misliti, kako jim nuditi dejansko pomoč. Dne 5. maja 1941 je ljubljanski škof dr. Rožman poklical v ljubljanski škofijski dvorec sledeče gospode: stolnega kanonika Antona Vovka, univerzitetnega profesorja Lamberta Ehrlicha, up[okojenega] profesorja Janka Mlakarja, zavodskega profesorja Alojzija Strupija in bivšega krajnskega dekana Matijo Škerbca. Osnoval je s tem »Škofijski odbor za pomoč izgnanim duhovnikom«. Za predsednika tega odbora je bil izbran kanonik Anton Vovk, ki je skozi štiri leta nosil vso težo dela in skrbi za izgnane duhovnike bivajoče na ozemlju ljubljanske škofije z največjo požrtvovalnostjo. Zavodskemu profesorju St. Jegliču je bilo naročeno nabiranje denarja za odborov sklad, ki ga je bilo predvsem treba zbrati. Že 1. septembra 1941 je bila odborova blagajna izročena škofijskemu kanclerju Jožetu Jagodicu, katerega je Prezvzišeni pridelil odboru kot svojega zastopnika. Mesečno pobiranje darov je bilo pa od tedaj naprej proti odškodnini naročeno bivšemu bohinjskemu kaplanu Antonu Duhovniku, po njegovem odhodu iz Ljubljane, je nabiranje mesečnih darov oz. prispevkov opravljal bivši koprivniški župni upravitelj Anton Dodič. Posle sejnega zapisnikarja je prvotno opravljal prof. Alojzij Strupi; od 1. oktobra 1941 dalje pa šentpetrski župnik Al. Košmerlj, katerega je Prezvzišeni tudi pozval v podporni odbor; ob Košmerljevi odsotnosti je vodil zapisnik odborovih sej predsednik sam. Kot zastopnik lавantinskih duhovnikov je bil v odbor pozvan profesor Stanko Canjkar, po njegovem odhodu na Primorsko (koncem junija 1941) je bilo le to izročeno celjskemu katehetu Fr[anc] Lukmanu ml.

Prezvzišeni je naročil 5. maja 1941 ustanovljenemu odboru napisati seznam duhovnikov, ki so morali zapustiti svojo službeno mesto ali pobegniti in iskati virov za pomoč obojim. Koliko je mogoče, je rekel, bodo nezaposleni gospodje nastanjeni na praznih mestih v od Italijanov zasedeni slovenski pokrajini ali pa bodo odšli k enemu ali drugemu župniku, ki je ostal na svoji postojanki v dušno pomoč.

Odbor je šel takoj na delo in je bil ves čas do konca vojne vsestransko delaven. V prvih letih ko je bilo posebno veliko dela in skrbi se je shajal k sejam od 11. julija dalje redno vsak teden, navadno ob torkih popoldan ob pol treh. Vseh sej je bilo 107 in sicer, 1941 – 32, 1942 – 30, 1943 – 21, 1944 – 20, 1945 – 4.

Kakor hitro je postalo odboru znano vsaj približno število in imena beguncev oz. izgnancev bivajočih, oz. vračajočih se na slovensko ozemlje in vsaj deloma tudi njihovo gmotno stanje, pa položaj v katerega so prišli, je začel potrebnim deliti prvo pomoč, vsakemu z darom 1000 din in (380 L) in misliti na to, kje bo mogel posameznim oskrbeti stan in preživljanje. V Ljubljani je bila vsem, ki niso imeli kje dobrega znanca, zlasti starejšim, najboljša nastanitev v Zave-

⁶² Danes Zrenjanin.

tišču sv. Jožefa, v bivši Hiralnici na Vidovdanski 9. Le to nekaterim tam ni bilo po volji, da niso mogli dobiti lastne sobe in so se, zlasti mlajši, morali nastaniti po dva ali več v istem prostoru. Ugodno bivanje je bilo mnogim poskrbljeno v »Domu duhovnih vaj« na Zrinski cesti 9,⁶³ neprilичno se je zdelo tam le to, da so morali hrano iskat izven doma, največ po nekaterih ženskih samostanih ali pa po ljudskih kuhinjah. Manjše število izgnancev oz. beguncev je dobilo preskrbo v Marijanišču, v frančiškanskem samostanu na Marijinem trgu 4, v Križankah (Napoleonov trg 1) in v Vajeniškem domu.⁶⁴ Najugodnejše bivanje izven Ljubljane je odbor izgnancem preskrbel v cistercijanskem samostanu v Stični. Stiški opat je bil pripravljen odstopiti v ta namen v samostanu kar dve nadstropji nove stavbe, tako je našlo tam prostora nad 30 gospodov, ki so imeli vsak svojo sobo in tudi vso oskrbo v samostanu. Slovenjegraški župnik Jakob Soklič je 10. julija 1941 prvi dobil v Stični zavetje in on je bil potem od škofijskega odbora postavljen za poglavnika izgnancev, ki so bivali v Stični in je vodil v imenu vseh vse tekoče zadeve z ljubljanskim odborom. Glede vzdrževanja se je v Stični tako uredilo, da je bila vsakodnevna odškodnina za posameznika določena na 12 L, od 1. aprila 1943 dalje pa 15 L dnevno, katero je deloma vzdrževani kril z vsakdanjo mašno štipendijo, katerih je mesečno po dvajset dolžan odstopiti na račun oskrbe, ostanek je pa plačal odbor, dohodek ostalih desetih mesečnih štipendijev je ostal posamezniku v oporo za žepnino. Poleg preostanka dnevne oskrbe je odbor gospode v Stični oskrboval tudi z obleko in drugimi manjšimi potrebščinami. V Stični je bilo vsega skupaj v vojnem času oskrbovanih osemindeset slovenskih duhovnikov izgnancev. Nad polovico od teh jih je preživelo v Stični več let, nekaj kar vsa leta izgnanstva. Hitro po prihodu iz Hrvaške pa do konca vojne, oz. do svoje smrti so bivali v Stični: a) iz ljubljanske škofije: Dagarin († 23. 11. 43), Klinc († 21. 9. 44) Kramar, Langerholc, Lesar, Markič, Mikuš J[anez], Ocepek in Vodopivec (nekaj časa vmes v Selih); b) iz lavantinske škofije: Bohak, Cilenšek († 30. 4. 1945), Čížek, Hojnik († 29. 10. 1943), Kocjančič, Kodrič, Lom, Meško, Oblak, Pečnak, Požar, Razboršek, Serajnik, Soklič, Strgar, Švegelj, Vogrinec Al[ožij] in Vogrinec J[anez]. nekateri so si tako želeli dušnega pastirstva, da so hodili službo božjo opravljat na bližnje podružnice: v Beč (Pečnik, Požar, Vogrinec J[anez]), v Sobrače (Pfajfer), v Veliki Gaber (Meško in Hojnik); drugi pa v pomoč v župnije: Št. Vid (Pavlič, Razboršek), v Trebelno (Meško, Pečnak, Sarjanik, Vogrinec J[anez]), v Trebnje (Langerholc in Meško), v Brusnice (Čuk, Kocjančič), v Št. Peter (Mikuš J[anez]) v Mirno Peč (Ocepek), v Šmihel (Pečnak, Oblak, Langerholc). Barbič, Hrovat J., Kotnik S. in Stupica so že koncem 1941 odšli v stalno dušnopastirsko pomoč v bližnjo župnij Hinje, oz. k njenim podružnicam. Dr. Hanzelič je odšel iz Stične že septembra 1941 v katetsko pomoč v Ljubljano, kamor je se prav kmalu za njim podal tudi kaplan Bohanec. Mlakar [Jožef] je odšel iz Stične v marcu 1942. V adventu tega leta sta Stično zapustila župnik Čuk (odšel v Brusnice) in dekan Gomilšek, ki je odšel pastirovat v Knežjo vas, kjer so ga nemški vojaki 28. oktobra 1943 ustrelili. Lasbacher, Mikuš Val[entin] in Železny so si zaželeli spomladi 1942 Ljubljane, kjer so potem ostali do konca vojne. Rataj je pa pri Šentviški podružnici na Pungartu ustanovil kar celo duhovnijo, od katere so še par let po vojni kar ločiti ni mogel, tako lično je prenovil tam cerkvico sv. Lenarta, da je bila sposobna v februarju 1946 sprejeti tamošnjega novomašnika, ki je prvi iz rok novega ljubljanskega pomožnega škofa prejel mašniško posvečenje.⁶⁵ – Ko je bilo mnogo duhovnikov ljubljanske pokrajine primorane se umakniti pred partizani iz svojih službe-

⁶³ Danes jezuitski samostan na Ulici Janeza Pavla II. št. 13 v Ljubljani.

⁶⁴ Danes stavba Študentske organizacije Univerze v Ljubljani na Kersnikovi 4.

⁶⁵ Datum je napačen. Prvi duhovnik, ki ga je škof Vovk posvetil, je bil 19. 1. 1947 Alojzij Groznik, doma iz župnije Šentvid pri Stični. NŠAL 333, š.k. 6, Zvezek s seznamom duhovnikov, ki jih je posvetil škof Anton Vovk (156 duhovnikov), 1947–1962.

nih mest jih je nekaj zavetja iskalo tudi v Stični (Bukovac, Femc, Gostiša Jos[ip], Hafner A[nton], Janež, Klemenčič J[anez], Kraljič Štefan[efan], Malovrh, Pavlič, Pfajfer, Podlipnik, Ramšak, Tomazin in redovniki: p. Pavlin Bitner, dr. Blatnik, in Peterlin Jos[ip]). Več časa svojega izgnanstva je v Stični preživel tudi tamošnji domačini, lavantinski duhovnik Ign[acij] Nadrah.⁶⁶ – V zadoščenje za svoj trud in svojo skrb za izgnane duhovnike, bivajoče v Stični, so bila za odbor sporočila stiškega poglavnika, da se gospodje tam dobro počutijo, da imajo točno in obilno hrano, da so vsi dostojno oblečeni in dobro obuti, čeprav so bila zlasti prva leta odborova doplačila za Stično res precejšnja.

Dnevna vzdrževalnina v Zavetišču sv. Jožefa v Ljubljani je znašala približno 20 L dnevno, od januarja 1944 dalje pa 25 L dnevno. Krila se je na isti način kot v Stični: mesečno z 20 mašnimi štipendiji z doplačilom odbora, par gospodov je primanjkljaj plačeval iz svojega. V Zavetišču sv. Jožefa so našli po svojem dohodu v Ljubljano streho ti-le gospodje: a) iz ljubljanske škofije: Drolc, Erzar, Fatur, Filler, Godina,⁶⁷ Golf, Gostiša V[inko], Kastelic Mat[ija], Meršolj, Mrak, Ocepek, Pavlin, Janez, Šarec, Učakar, Zupančič J[anez], Železny, in Žnidar, b) iz lavantinske škofije: Bohanec, Ferleš, Jastrobnik, Jehart, Mikuš Val[entin] in Šketa Jos[ip].

Stanovanje in kurjavo za duhovnike izgnance, ki so stanovali v Domu duhovnih vaj v Ljubljani in po še drugih zavodih v Ljubljani je plačal odbor, za hrano in obleko so skrbeli sami in so na prošnjo dobivali prispevkov iz odborovega sklada. – V Domu duhovnih vaj so našli streho: Berglez, Brulc, Cuderman Kr[istjan], Duhovnik, Fekonja, Frangeš, Hafner J[anez], Hohnjec, Horvat [Štefan], Jenko,⁶⁸ Klemenčič J[ožef], Knafelj, Knol, Krušič, Lovšin, Radoš, Špendal, Tom, Trdin in Učakar. V Marijanišču: Breznik, Hanželič, Slapar, Šolar Jakob. V Križankah: Papež, Peče, in Schweiger. Pri Frančiškanih: Breznikar, Kljun, Lampert, Lovšin A[nton], Oven, Škoda, Šolar J[ožef], in Zdolšek. V semenišču največ od partizanov pregnani dušni pastirji.

Nekateri izgnanci oz. begunci so nameravali čas begunstva preživeti pri svojih sorodnikih ali znancih, toda le nekateri so ostali na svojih mestih do konca vojne, ker mnogi so začutili, da so se jih domači naveličali. Odbor pa je odločno stal na stališču, naj ne bo nobeden od gospodov komur v nadlogo ali odveč, zato je rad tudi za take gospode poskrbel.

Nekateri dušni pastirji, ki so ostali v ljubljanski pokrajini na svojih mestih, so bili pripravljene sprejeti enega ali drugega izgnanca v pomoč pri dušnem pastirstvu. Tudi pri tem je malokdo vztrajal. Še drugi izgnanci so si želeli najti zaposlenosti in oskrbe pri raznih podružnicah ljubljanske pokrajine. Tako se je pri več podružnicah naselil kak izgnani duhovnik in je tam s svojim delom mnogim olajšal daljna pot k farnim cerkvam.

Duhovnikom izgnancem, ki so posamezno prihajali v pokrajino, oz. v Ljubljano je bilo lažje čim prej ustreči kakor onim, ki so prihajali v večjih skupinah. Največ izgnancev naenkrat, kar sedemdeset, je došlo iz Hrvaškega v Ljubljano na dan sv. Avgušтина dne 28. avgusta 1941. Z njimi je prišlo tedaj v Ljubljano tudi 18 raznih gospodinj, postrežnic, ki so bile pred vojno zaposlene v župniščih na Gorenjskem in izgnane z duhovniki vred na Hrvaško. Vsem tem je odbor prvi dan poskrbel okrepčilo in prenočišče za duhovnike v semenišču, za ženske v Lichtenthurnu.

Že v maju 1941 je odbor začel zbirati denarni sklad in je s tem delom nadaljeval redno vsak mesec do konca vojne. Držal se je pa načela, da bo nadle-

⁶⁶ Ignacij Nadrah (1896–1947), ki ga ne smemo zamenjati s soimenjakom in sorojakom, dolgoletnim generalnim vikarjem ljubljanske škofije Ignacijem Nadrahom (1868–1951).

⁶⁷ Jožef Godina (1898–1986).

⁶⁸ Jenko Janez, r. 1898 v župniji Smednik, od leta 1940 župnik v Tržišču. *Letopis ljubljanske škofije za leto 1944*, str. 82.

goval le duhovnike, ne pa laikov. To pa zato ker je bilo med izgnanci tudi veliko laikov, za katere naj bi predvsem laiki skrbeli. Takoj po vrtni večine nezaposlenih duhovnikov iz Hrvaške je odbor izvedel med duhovniki nabirko obleke za izgnane sobrate. Uspeh je bil zelo dober. V Stično je bilo mogoče poslati kar več zabojev naenkrat in vsi izgnani duhovniki so bili kar hitro s tem primerno oblečeni in obuti. Kadar se je kdo izmed izgnanih duhovnikov pri odboru oglasil, da nima oblek ali obutve ali perila, se je vedno posrečilo, da je odbor prošnji ustregel bodisi v denarju bodisi v blagu. Večkrat je odbor prejel tudi nenaprošeno kaj perila ali obleke za izgnane duhovnike (npr. iz zapuščine župnika Schauerja) ali od kakih prostovoljnih laičkih odbornikov.

V prvih mesecih begunstva je odbor večini izgnanih duhovnikov priskrbel brevirje, kajti večina je ob izgonu z doma vzela s seboj le oni del brevirja, ki vsebuje molitve velikonočne dobe, tudi direktorjije je mnogim ob koncu posameznega leta odbor nakupil. Tudi za manje vsakdanje potrebščine, npr. svinčnike, papir, itd. je odbor nekaj potrošil, da bi gospodom tudi s tem ustregel, celo na male žepne koledarčke ob koncu leta ni pozabil.

Nekateri duhovniki izgnanci so včasih stavili precej hude zahteve, zato je odbor z gg. duhovniki odkrito posloval. – Če je imel kak izgnani duhovnik lastne vloge v kakem denarnem zavodu, je bila odborova zahteva, da mora rabiti najprej od svojih lastnih dohodkov.

Odbor je bratovsko, a energično omejeval obiskovanje gostiln in vedno skušal navajati gospode k zaposlenosti. Navajati jih je skušal zlasti k molitvi in k študiju. Zato se je v tej dobi vršila v Ljubljani posebni večdnevni pastoralni in dobrodelni tečaj za duhovnike.

Posebno skrb je odbor posvečal bolnim sobratom. Rade volje je zanje plačal zdravniške stroške in razne potrebščine, ki so jim lajšale njih bolezensko stanje (kilni pas, očala itd.) V Stični je oskrboval tako imenovani »zdravilni sklad«, dokler se v Stični ni naselil zdravnik dr. Gregorij Fedran, ki je tamošnje gg. zastonj zdravil in tudi z zdravili oskrboval. Tudi v Leonišču in v raznih bolnicah (v Ljubljani in izven Ljubljane) je odbor skušal poravnati stroške zdravljenja in oskrbe.

Rade volje je odbor poravnal zaostalo članarino izgnanih duhovnikov pri Duhovniškem podpornem društvu, da niso vsled zaostale članarine zgubili svojih pravic, ki jim po pravilih kot članom gredo v slučaju bolezni ali smrti. – Isto tako je bil odbor pripravljen poravnati zaostalo članarino izgnanim duhovnikom pri UCM⁶⁹ ali ACM,⁷⁰ da niso člani izgubili pravice raznih bratovskih privilegijev.

Tudi za pogoste obiske bolnikov je skrbel odbor. Največ je opravil to delo krščanske ljubezni z izredno pazljivostjo in prisrčnostjo predsednik sam. Če le mogoče, je bolnikom izposloval bivanje v Zavetišču sv. Jožefa v Ljubljani. Za mariborskega stolnega prošta,⁷¹ ki je bil že ob izbruhu vojne v ljubljanskem Leonišču, je v tem zavodu poskrbel za njegovemu stanu najprimernejšo vzdrževalnino za ves čas do njegove smrti. Prav tako za vse druge duhovnike, ki so na katerikoli drug način oboleli.

Ob smrti duhovnikov izgnancev je nosil odbor brez omejitve vse stroške, da so bili sobratje dostojno pokopani. Umrli so v izgnanstvu: Zorko Fr[anc] st. (3. 8. 41), Fr[anc] Trdan (12. 8. 1941), Zorko F[ranc] ml. (14. 7. 42), Drvodol (19. 7. 43), Kopitar, (21. 8. 42), Kordin (8. 4. 43), Hojnik (29. 10. 43), Dagarin (13. 11. 43), A. Breznik (26. 3. 44), Kalan Jakob (6. 4. 44), Borštnar Janko] (4. 5. 44), Klinc (21. 9. 44), Sušnik (16. 11. 44), Erzín (20. 1. 45), Cilenšek (30. 4. 45) in Sartori (7. 5. 45). – Kot žrtve vojske so umrli nasilne smrti: 2. 6. 42 je bil od ital[ijanskih] vojakov ustreljen žpk. Eppich, 28. 10. 1943 so nemški vojaki

⁶⁹ Unio Cleri pro missionibus.

⁷⁰ Apostolstvo sv. Cirila in Metoda.

⁷¹ Maksimilijan Vrabec (1877–1945).

ustrelili na Dolenskem dekana Gomilška, župnika Platišo in kaplana Vitigoja. Od partizanov so bili umorjeni ti-le duhovniki: Cvar Fr[anc] (18. 6. 42), Ehrlich L[ambert] (26. 5. 42), Duhovnik Al[oizij] (5. 10. 44), Eržen P[eter] (5. 3. 44), Geoheli (26. 7. 42), Hočevar A[anton] (26. 10. 42), Hren A[nton] (14. 9. 43), Huth Sr[ečko] (15. 10. 1943), Kanduč (26. 11. 42), Kek Fr[anc] (21. 11. 43), Kern Fr[anc] (21. 4. 44), Kofalt (15. 6. 42), Komljanec J[anko] (17. 6. 42), Kramaršič Fr.⁷² (2. 9. 42), Leilier H[ubert] (21. 3. 1942); Malovrh (12. 10. 1943), Nahtigal (18. 6. 1942), Novak H[enrik] (7. 6. 1942), Omahna (7. 7. 1942), Pokorn J[ozef] (15. 11. 1943), Pravhar (10. 9. 1944), Raztresen J[anez] (22. 7. 1942) Šinkar (12. 10. 1943); Turk V[iktor] (24. 10. 1943) in Žužek (14. 7. 1942). Napad iz sovražnega aeroplana je ubil kurata R[udolf] Meciloška (11. 8. 1944). V taborišču je umrl 16. 4. 1945 Anton Duhovnik. Že zgoraj je omenjena smrt župnika Gnjezda, ki je v tujini žrtvoval življenje v sredi svojih župljanov s katerimi se je dal izseliti iz rodne zemlje.

Iz obeh škofij, ljubljanske in lavantinske, je odbor sprejel v prav posebno skrbno sobrate, ki so že preje vzbujali mučne pozornosti s svojim življenjem. V časih najtežje stiske za bivanje v Ljubljani je prevzel odbor v svojo oskrbo par takih gospodov, ki so bivali v Zagrebu, da niso vzbujali pozornosti med Hrvati. Predsednik odbora je imel večinoma sam opravka z njimi, včasih uspešno, večkrat tudi neuspešno. Zgodilo se je, da je bilo treba takemu revežu vzeti enostavno čevlje, da je ostal v copatih doma.

Težko so se navadili gospodje tega, da se denarna podpora daje le na utemeljeno pismeno prošnjo. Že 13. junija 1941 je bilo v odborovi seji sklenjeno, da se za podpore vlagajo le pismene prošnje. Nekateri kar niso mogli prositi in jih je odpor večkrat sam upošteval. Drugi so bili pa v navajanju potreb in pogostem vlaganju prošenj kar preveč pridni in iznajdljivi. Ni pa hotel odbor nikdar žaliti in je rešil skoraj vse prošnje pozitivno. Vedno pa je pač poudarjal, naj vsak najprej porablja lastne prihranke. Posameznih prošenj je bilo pri odboru vloženih od posameznih gospodov (razen onih, ki so spadale v področje poglavnika v Stični) 573 (326 + 247). Na odborovih sejah se je razpravljalo o pismenih vlogah teh-le gospodov: a) iz ljubljanske škofije: Brglez⁷³ (8), Borštnar (1), Bukovac (4), Cuderman Kr[istjan] (2), Cunder (2), Cvelbar (1), Čampa L[eo]pold] (1), Demšar A. (2), Dolinar J[anez] (3), Drešar (1), Drolc (1), Erjavec J[anez] (12), Erzin (2), Frančič (1), Golf (2), Golmajer (2), Gornik A[nton] (3), Gornik Fr[anc] (1), Gostiša V[inko] (7), Grims (1), Hafner A[nton] (3), Hiti, ser.⁷⁴ (3), Hočevar (2), Hostnik Jos[ip]. (3), Janc (1), Jenko Al[oizij], (1), Jenko J[anez]⁷⁵ (1), Jerman A[nton]. (2), Kapš (1), Kapus (2), Kastelic Al[oizij]. (3), Kovačič A. (1), Kramar (2), Kristanc (4), Kunstelj (1), Lesar (2), Lovšin A. (1), Lovšin Fr[anc]. (1), Lovšin V[inko] (3), Mali (1), Marješič (26), Markič (1), Mavec (2), Meršolj (1), Mihelič Fr[anc] (1), Mikuž J[anez] (2), Novak St. (1), Ocepek (zap),⁷⁶ Ogrizek (9), Oman (2), Papež (2), Pavlič A[nton] (4), Pavlin And[rej] (5), Pečarič Fr[anc] (7), Pavec (1), Petrič (2), Pezdir (2), Pfajfar (1), Pipp (2), Platiša (1), Poljanec (6), Porenta (1), Puhar (1), Rodeš (1), Rakovec (1), Robič (3), Rok (8), Schweiger (2), Skobe (2), Skobe (1), Sparhakl (2), Stanonik A. (2), Stupica (2), Šavli (1), Šešek (3), Šeškar (1), Šinkovec (2), Škulj (1), Šmit (23), Šolar [Jožef] (5), Špendal (4), Štrekelj (1), Šuštar (3), Tomazin (1), Trdin (1), Urbanč (1), Vavpetič (1), Vidmar A[anton] (4), Vodopivec (3), Vondrašek (1), Železny (5), Žganjar (1), Žnidar (18) in Žust J[akob] (2). Iz lav[antinske] škofije: Adamič (14), Ašič (2), Bohanec

⁷² Pravilno: Kramarič Franc.

⁷³ Tudi Berglez Ignacij (1911–1987). *Šematizem ljubljanske nadškofije*, str. 511.

⁷⁴ Franc Serafin Hiti (1899–1975). *Šematizem ljubljanske nadškofije*, str. 460.

⁷⁵ Jenko Janez, r. 1898 v župniji Smlednik, od leta 1940 župnik v Tržišču. *Letopis ljubljanske škofije za leto 1944*, str. 82.

⁷⁶ V arhivu sta shranjena ena vloga Jožeta Ocepka in še zapisnik, iz katerega je razvidno, da je bil zaradi neopravljenih maš in dolgov začasno suspendiran.

(5), Breznik Al[o]jz (17), Breznikar (6), Brvar (9), Cilenšek (1), Čeh (1), Čebašek (13), Drvodol (2), Fekonja (2), Ferleš (40), Frangeš (2), Goričan (6), Hojnik (3), Horvat (2), Jastrobnik (15), Jehart (2), Juranovič (1), Kocjančič (1), Kodrič Jos[ip] (1), Kores (1), Kotnik (2), Krajnc M[Arko] (1), Križaj J[anez]⁷⁷ (1), Krušič (3), Lampert (12), Lasbacher A[nton] (4), Lipičnik (21), Lom (1), Lunder (1), Mihelič L[eopold] (1), Mikuš V[alentin] (1), Mlakar Jos[ip] (1), Oblak (1), Pečnak (1), Peitler (1), Požun (5), Rataj (1), Razgoršek (1), Roblek (12), Serajnik (1), Sinko (10), Šketa Jos[ip] (1), Volasko (2), Vošnjak (1), Zdolšek (7) in Žalar (2). Prošnje so bile vložene za najraznovrstnejše stvari: za obleko (talar, suknjič, telovnik, hlače, naramnice, površnik, zimsko suknjo, dežni plašč, dežnik, klobuk, obutev in najrazličnejše perilo, letno in zimsko), za plačila obrtnikom (krojaču, šivilji, čevljarju, brivcu) za posteljnino in odeje, za drva in drugo kurivo, za razne potrebščine (brivsko orodje, krtače, aktovko) za mašne potrebščine (mašno vino, sveče, ministranta, cerkovnika), za razno berilo in knjige (brevir, sv. pismo, Codex, pastirstvo, katekizem, pridige, nabožno čtivo, časopisje, prvoobhajilne podobice, slovarje, učbenike, celo za zemljevid itd) za razna živila (za »priboljške«, za jabolka, celo za nabavo masti z značilno pripombo »čisto posušiti se ne želim«), poravnavo raznih članarin in zavarovalnin (DPD,⁷⁸ Karitas, UCM, ACM) in celo za dvig diplome, nadalje za ležarino pohištva v skladišču, za selitvene stroške, za stanovanje, za razno zdravljenje (zob, ušes, poškodb, ran, operacij, za stroške v bolnici, zdravila, kilni pas, očala), za nagrade zdravnikom, ki so enega ali drugega brezplačno zdravili, za pomoč bivšim duhovniškim gospodinjam, oz. postrežnicam, za odškodnino za postrežbo in vzdrževalnino sorodnikom ali drugim gostiteljem, za poravnavo stroškov pri duhovnikih vajah itd.

Gospodje, ki so odšli pastirovat v Srbijo, so se z raznimi prošnjami obračali na ljubljanski škofijski odbor. Takoj v pričetku že jim je odbor oskrbel 8 prenosnih oltarjev, raznih mašnih potrebščin in raznega čtiva in knjig. Odbor je veliko pomagal ne samo duhovnikom, ampak tudi beguncem – laikom v Srbiji s tem, da jim je po kurirjih pošiljal denar, tudi knjige prvenstveno veroučne. Žrtev kurirskega pota v Srbijo je postal 9. marca 1943 v Ribarski Banji trnovski kaplan 27 letni Marijan Kremžar. Odbor je ponovno izposloval in poslal v Srbijo tudi obleko in perilo nekaterim pregnanim slovenskim družinam. – Hudo je bilo to, ker v Srbiji ni bilo nobenega primerne odbora, ki bi se za izgnance v podrobnostih zavzel.

Ljubljanski odbor je skušal lajšati bedo tudi tistim duhovnikom, ki so prišli v ječo ali konfinacijo. Skušal jim je pošiljati raznih priboljškov in jim zlasti ob vrnitvi na svobodo poskrbeti dostojno obleko. – Tudi tistim, ki so prišli v taborišče, zlasti na otok Rab, bi bil odbor rad vsestransko pomagal, rad bi med internirance poslal posebnega slov[enskega] duhovnika, za kar se je trnovski kaplan V[inko] Zaletel že javil, pa ital[ijske] oblasti niso marale dati potnega dovoljenja.

Tudi salezijancem v Zagreb in zagrebškemu semenišču je ljubljanski odbor poslal primerno odškodnino v kritje stroškov, ki so jih ti zavodi imeli z oskrbo slov. duhovnikov izgnancev.

S prostovoljnimi darovi je ljubljanski odbor prispeval k božičnicam, katere so priredili zavodi, kjer je bilo več duhovnikov – izgnancev pod isto streho, zlasti v Stično in Dom duhovnih vaj v Ljubljani. Prav tako k raznim slovesnostim duhovnikov izgnancev. Dne 20. sept. 1942, na patrocinijski Žal[ostne] M[atere] b[ožje],⁷⁹ stiške zavetnice, sta v Stični praznovala slovesno zlato sv. mašo lav[antinska] duhovnika Kocjančič in Lom, slovesnosti sta se iz Ljubljane

⁷⁷ Janez Križaj (1916–2002) je bil takrat duhovnik ljubljanske škofije, po vojni je med letoma 1945 in 1955 deloval v mariborski škofiji. *Sporočila Slovenskih škofij*, 9/2002, str. 130.

⁷⁸ Duhovniško podporno društvo.

⁷⁹ Praznik se obhaja sicer 15. septembra.

Zlata maša duhovnikov Antona Kocjančiča in Franca Loma 20. septembra 1942 v samostanu Stična med duhovniki begunci (Vir: NŠAL 107, PK, Stična, begunci, 20. 9. 1942, št. 01680)

udeležila Prezvzišeni in stolni kanonik Vovk. Gospodje, ki so bili v Stični navzoči pri Kocjančič-Lomovi zlata maši so se dali tudi fotografirati. Tako imamo tudi v sliki ohranjene skoro vse gospode, ki so večji del svojega izgnanstva preživeli v Stični.⁸⁰

Naslednje leto, dne 25. julija, sta v Stični skupno slavila svoj zlatomašniki jubilej kalobski župnik Švegelj in up[okojeni] žup[nik] Klinc. V soboto 10. julija 1943 je bila v kapeli zavetišča sv. Jožefa na Vidovdanski 9 zlata sv. maša up[okojnega] dolskega župnika Matije Kastelica. V istem zavodu je v kapeli Kristusa Kralja dne 19. avg[usta] 1943 opravil lavantinski častni kanonik in župnik od sv. Jurija pod Rifnikom Valentin Mikuš svojo biserno sv. mašo, pridigoval mu je mariborski stolni prošt M. Vraber in vsi povabljeni navzoči gostje oz. svatje, so bili pogoščeni z okusnim prigrizkom, čeprav nekateri stoje. Naslednje leto je daroval dvojno biserno mašo starološki dekan č[astni] kanonik Matija Mrak. Celo priprosta srebrna sv. maša izgn[anih]duhovnikov Jos[ipa] Šketa se je v zavetiščni kapeli sv. Jožefa na Vidovdanski 9 dne 30. junija 1942 slovesneje praznovala. – Dvojno zelo redko novomašniško slavlje se je vršilo leta 1944 v cerkvi sv. Jožefa v Ljubljani, Zrinjskega 9. Dne 5. marca je istočasno opravilo svojo novo sv. mašo 8 lavantinskih duhovnikov novomašnikov: Belej Martin, Bračič Fr[anc], Fideršek Jakob, Flis Jožef, Jeza Ludvik, Pečovnik Karel, Valant Leopold, in Vogrin Jožef. Prvi po abecednem redu je imel z obilno asistenco pri glavnem oltarju peto sv. mašo, med katero je bila novomašna pridiga univ[erzitetnega] profesorja Lukmana, po pridigi so pristopili k 7 stranskim oz. zasilnim oltarjem ostali sedmeri novomašniki, vsak spremljen od diakona-asistenta in dveh starejših bogoslovcev. Končali so s svojo prvo daritvijo skoro vsi osmeri obenem in potem je bilo

⁸⁰ Fotografijo najdemo v: NŠAL 107, PK, Stična, begunci, 20. 9. 1942, št. 01680.

darovanje vernikov, ki je trajalo poldrugo uro. Čez dobre 3 mesece, dne 18. junija 1944 so na prav isti način v isti cerkvi opravili svojo prvo novo najsve[tejšo] daritev ti-le 7 lavantinski mašniki: Čeh Jožef, Goršek Zvonko, Jančar Fr[anc], Medved J[anez], Ropas Rudolf, Vesenjak Jožef in Žagar Slavko. Svojo novomašno slavje so ponovili skoro vsi ob naslednjih nedeljah po deželi po župnijah, kamor so hodili kot bogoslovci v počitnicah 1941/42, 1942/43 na oddih. Skoro povsod jim je ljudstvo priredilo mogočno slavje in jim dal marsikatero zdatno darilo. – Dne 7. maja 1943 je praznoval v Stični tamošnji poglavnik duhovnikov – izgnanec slovenjgraški župnik Jakob Soklič, ki je 46 mesecev vestno in z ljubeznijo v Stični opravljal službo poglavnika, svojo rojstno 50 letnico. Tudi k temu tihemu hišnemu slavju je odbor prispeval svoj prostovoljni prispevek. Prijateljske vezi med izgnanimi duhovniki v Stični so postale tako tesne, da so ob razhodu v juniju 1945 ustanovili med seboj klub »Stična«, čigar člani so postali deležni tudi duhovnih dobrot, za katere so se med seboj odločili. Istih duhovnih dobrot so postali deležni tudi častni klubovi člani, med kater so izvolili Prevzvišenega, odborovega predsednika kanonika Vovka in tudi stiškega opata dr. P. Avgušтина Kostelca. Ob koncu vojne so se klubovci kar težko ločili iz Stične. Tam sta ostala le še up[okojena] župnika Janez Lesar in Jožef Gostiša, ki je opravljal v stiškem samostanu prostovoljno koristno službo hišnega kovača.

Oglejmo si še vire iz katerih je odbor črpal, da mu je bilo mogoče nabrati sklad, s katerim je zmozel zmagati obilne, ravnokar naštete podpore.

Glavni vir je našel med duhovščino, predvsem ljubljansko, prav tako tudi potem ljubljanskega škofijstva, ki je dobilo tudi tozadeven prispevek od svete stolice. Laiki za prispevke k temu skladu niso bili naprošeni, pač pa so nekateri darovali prostovoljne darove v ta sklad. Prav tako tudi nekateri denarni in gospodarski zavodi. Z mašnimi štipendiji tudi nekaterimi boljšimi, je prispevalo pa naše verno ljudstvo.

Pri ljubljanski duhovščini so se darovi pobirali redno vsak mesec. Izmed tedaj v Ljubljani stalno bivaajočih 110 duhovnikov se je prošnji za darove odzvala velika večina. Nekateri z boljšimi stalnimi dohodki so darovali več, nekateri manj. V pričetku se je pobiralo pri vseh stalno v Ljubljani bivaajočih duhovnikih, potem pa le pri aktivnih. Povprečno so večji mesečni darovi pri boljše situiranih znašali 110 L, nekateri tudi več, nekateri pa tudi manj. Prvi darovi darovani še v jugoslovanskih dinarjih so znašali pri ljubljanski duhovščini povprečno 1000 Din, nekaterih tudi več. Kar je bila ravno tedaj sila in potreba največja, saj je odbor začel s svojim delom, ko ni imel niti dinarja še v svoji blagajni. Več pa, ki so tedaj darovali večje vsote so pripomnili, da njihovi prispevki v bodočih mesecih ne bodo mogli biti tako izdatni, ker tolikega daru vsak mesec, morda več let po vrsti, bi vsak v resnici ne zmozel. – Vse mesečno nabiralne pole vseh štirih vojnih let se hranijo v arhivu in je iz njih razvidna darežljivost posameznih.

Prejemki, pa tudi izdatki v denarju so potekali ves čas na dvojen način: v denarnih darovih in mašnih štipendijah. Ko so bili zadnja leta mašni štipendiji precej višji kot prva leta, so bila tudi doplačila iz odborove blagajne za izdrževalnino posameznih v pričetku večja, zadnji čas pa manjša, kar je ravno vsak posameznik temu več mogel s štipendiji odslužiti, čim višje so bili.

Odborov blagajnik je vodil obračun za vsakteri izdatek in prejemek sproti, razen za Stično, za katero je potom tamošnjega poglavnika obračunaval mesečno. Zanimive so npr. številke, ki pripovedujejo o doplačilih, katere je odbor redno vplačeval v Stično za vzdrževalnino tamošnjih gospodov, v kolikor ni mogla biti mesečno sproti zadostna za mašniške štipendije. Tako je moral odbor nositi največje doplačilo za Stično v maju 1942, ko je znašal 5044,60 L, najmanjše doplačilo pa za julij 1944, ki je znašal komaj 185 L, kajti zadnje leto so se gospodje v Stični že skoro sami vzdrževali redno z boljšimi mašnimi štipendiji in tako je ostalo odboru več razpoložljivega denarja za druge pomoči potrebne duhovnike in njihove zadeve.

V arhivu so tudi shranjeni točni letni obračuni blagajne škofijskega od-

bora v pomoč duhovnikov beguncev v Ljubljani: izgotovljeni so za vsako leto za dobo do 1. maja do 30. aprila naslednje leto. – O stanju blagajne se je pa sproti poročalo pri vsaki odborovi seji.

Iz teh letnih obračunov je možno podati ta-le pregled prejemkov in izdatkov za sva štiri vojna leta v katerih je odbor deloval, namreč od maja 1941 do 30. aprila 1945:

a) Prejemki

darovi:		
	svete stolice	200.000 lir
	ljubljskih duhovnikov	347.454 lir
	izven ljubljanskih duhovnikov	39.007 lir
	zasebnikov	45.878 lir
	zavodov in ustanov (Ljudska posojilnica, DPD, Uprava ljublj[anskega] pokopališča, Zadr[užna] gosp[odarska] banka, Ljudska tiskarna, KTD, ⁸¹ Centralna vinarna, Zimska pomoč)	102.800 lir
	Razne hranilne knjižice	85.015 lir
vračila in obresti		24.860 lir
		845.014 lir
mašni štipendiji		1.533.508 lir
		2.378.522 lir

b) Izdatki

podpore duhovnikom ljubljanske škofije	233.691 lir
podpore duhovnikom lavantinske škofije	131.087 lir
za mariborske bogoslovce	50.000 lir
podpore duhovnikom v Stični	132.113 lir
oskrba za duhovnike po drugih zavodih	53.643 lir
duhovnikom na Hrvaškem	65.132 lir
duhovnikom in vernikom v Srbiji	100.118 lir
pogrebi duhovnikov	12.196 lir
razno (posojila, poštnine ital.)	2.893 lir
	780.873 lir
mašni štipendiji	1.478.635 lir
	2.259.508 lir

prejemki:	v sklad 845.014	+ v maš[ni] štip[endiji] 1.533.508 =	2,378.522 lir
izdatki:	iz sklada 780.873	+ za m[ašne] štip[endije] 1,478.635 =	2,259.508 lir
	64.141	+ 54.873 =	119.014 lir

Po odhodu okupatorja je bilo v odborovi blagajni še circa 60.000 lir gotovine, katero je baje blagajnik odnesel s seboj na še večjo revščino in potrebe, v katero je stopil marsikateri slovenski duhovnik po mesecu maju 1945. leta.«

Zaključek

Škofijski odbor za pomoč izgnanim duhovnikom se je povsem osredotočil na opravljanje svojih nalog in je širši javnosti ostal ne nepoznan. Tudi temu se gre verjetno zahvaliti, da je arhiv odbora »preživel« povojno obdobje, ko je uprava državne varnosti v številnih preiskavah iz škofijske palače odnesla ogromno arhivskega gradiva iz medvojnega obdobja, večina tega je danes izgubljena,

⁸¹ Katoliško tiskovno društvo.

in se je tako ohranilo pisno pričevanje, ki prinaša še en zanimiv drobec iz časa druge svetovne vojne.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Nadžkofijski arhiv Ljubljana

- NŠAL 10, Škofijski arhiv Ljubljana - župnije, Kranj.
- NŠAL 38, Škofijski odbor za pomoč izgnanim duhovnikom.
- NŠAL 107, Fotografska zbirka.
- NŠAL 333, Vovk Anton.
- NŠAL 580, Kragl Viktor.

LITERATURA

Batelja, Juraj: *Blaženi Alojzije Stepinac in pregnani slovenski duhovniki med drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Družina, 2019.

Ceglar, Ludvik: *Nadžkof Vok in njegov čas 1900–1963*, I. del. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva družba, 1993.

Dolinar, France M.: *Ljubljanski škofje*. Ljubljana: Družina, 2007.

Ferenc, Tone: Razvoj prebivalstva. V: *Slovenska novejša zgodovina*, zv. 1. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005, str. 576–577.

Griesser-Pečar, Tamara: Rožmanova posredovanja pri okupatorju. V: *Med sodbo sodišča in sodbo vesti. Dokumenti sodnega procesa proti škofu Rožmanu*. Ljubljana: Družina, 2007, str. 37–63.

Guček, Boštjan: Viktor Kragl (1883–1951). V: *Kronika* 68 (2020), št. 3, str. 855–886.

Guček, Boštjan: O Kroniki duhovnije Trzin do leta 1938. V: Kragl, Viktor: *Kronika duhovnije Trzin do leta 1938*. Trzin: Salve, 2015, str. 25–44.

Jerant, Frančišek: *Vloga Antona Vovka v Cerkvi na Slovenskem med drugo svetovno vojno s poudarkom na organiziranju karitativnih dejavnosti*. Magistrsko delo, mentor: Bogdan Kolar. Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Ljubljana, 2013.

Kolarič, Jakob: *Škof Rožman*, III. Del. Celovec: Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1977.

Kragl, Viktor: *Zgodovinski drobci župnije Tržič*. Tržič: Župni urad Tržič, 1936, str. 460.

Kragl, Viktor: *Kronika duhovnije Trzin do leta 1938*. Trzin: Salve, 2015.

Merlak, Ivan: *Za Cerkev in narod. Življenjepis božjega služabnika nadškofa Antona Vovka*. Ljubljana: Družina, 2002.

Mlakar, Boris: Škerbec Matija. V: *Enciklopedija Slovenije*, zv. 13. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 41.

Otrin, Blaž; Štrukelj, Anton: *Nadžkof Anton Vovk: božji služabnik*. Ljubljana: Družina, 2008.

Otrin, Blaž: *Socialna dejavnost katoliške Cerkve v 19. stoletju in prvi polovici 20. stoletja v ljubljanski škofiji*. Magistrsko delo, mentor Mitja Ferenc. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za zgodovino: Ljubljana, 2010.

Rybář, Miloš: Nacistični ukrepi zoper duhovščino lavantinske škofije 1941–1945. V: *Zbornik ob 750-letnici Mariborske škofije 1228–1978*. Maribor: Mariborski škofijski ordinariat, 1978, str. 44–102.

Vovkov simpozij v Rimu. Celje: Mohorjeva družba, 2005.

LETOPISI, OKROŽNICE

- Letopis Cerkve na Slovenskem 2000.* Ljubljana: Nadškofija Ljubljana, 2000.
Letopis ljubljanske škofije za leto 1935. Ljubljana: Škofijski ordinariat Ljubljana, 1935.
Letopis ljubljanske škofije za leto 1944, Ljubljana: Škofijski ordinariat Ljubljana, 1944.
 Okrožnica št. 8/1974, Ljubljana: Nadškofijski ordinariata v Ljubljani, 1974.
 Okrožnica št. 10/1974, Ljubljana: Nadškofijski ordinariata v Ljubljani, 1974.
Sporočila Slovenskih škofij, št. 9/1989. Koper, Ljubljana, Maribor, 1989.
Sporočila Slovenskih škofij, št. 9/2002. Koper, Ljubljana, Maribor, 2002.
Šematizem ljubljanske nadškofije. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat Ljubljana, 1993.

SUMMARY

THE DIOCESAN COMMITTEE TO AID EXILED PRIESTS (1941–1945)

On May 5, 1941, Bishop Gregorij Rožman of Ljubljana founded the Diocesan Committee to Aid Exiled Priests and appointed canon Anton Vovk as its chairman. The committee functioned until the end of the war and coordinated all the issues of refugees from the ranks of priests of the Diocese of Ljubljana and Lavantine priests who found themselves on its territory. First of all, they helped all the priests who took refuge in the area of the Province of Ljubljana or the area of the Diocese of Ljubljana, which was occupied by the Italians, where the occupation policy was, despite everything, more tolerable and the Church could continue to function freely. The German occupation forces banished most of the priests from the occupied parts of the Diocese of Ljubljana, and they took refuge in the Province of Ljubljana. A similar thing happened in the area of the Diocese of Lavantine, which was completely occupied by the Germans. Most of the Lavantine priests, about 220, ended up as refugees in Croatia, and about 90 of them fled to the Province of Ljubljana.

The committee registered all the refugee priests of the Diocese of Ljubljana and the Diocese of Lavantine who came to its territory, then collected aid for them and helped them in all manner of ways. Primarily it was about accommodation. Some priests arranged for themselves to stay with relatives, friends and acquaintances, and others the committee sent to parishes and their branches to help with spiritual shepherding. For those left without accommodation, the committee provided accommodation in various institutions, with majority of them located in Ljubljana. Most of the priests were accommodated in the Stična monastery (30) and the Sanctuary of St. Joseph in Ljubljana (Zavetišče sv. Jožefa v Ljubljani, 20). In addition to accommodation, the committee also helped by providing clothing, food, ceremonial objects and other essentials. They took care of the treatment and rehabilitation of patients and arranged everything necessary in the event of their death. They also helped the refugee priests of the Diocese of Ljubljana, who were either imprisoned or in exile in other dioceses, and, if possible, sent them support.

The mainstay of the committee's operations was the chairman Anton Vovk, who led the committee throughout its existence and proved himself to be diligent and practical. After the war, he also took care of the archives, which were arranged in 1947 and 1948 by the priest Viktor Kragl, who also made an excellent presentation of the functioning of the committee, which is fully presented in this article.